

אימוץ ילדי גויים – סוגיית גר קטן

בשנים האחרונות התפשטה התופעה, הן בארץ והן ב"ארצות הגולה", שחשוכי בנים מאמצים ילדי גויים, ומגיירים אותם בקטנותם. כמו כל הורה מאמץ, מתלבטים ההורים האלו בשאלה, אם להודיע לילדם המאומץ כשיתבגר, שהם לא הוריו האמיתיים, אלא שהוא מאומץ על ידם.

במסגרת מאמר זה ננסה לברר ענין זה לפי ההלכה. א. האם מותר לגייר ילד קטן בלי דעתו והסכמתו? ב. האם ההורים חייבים, לפי ההלכה, להודיע לילד, כשיתבגר, שהוא לא נולד יהודי?

א.

בגמ'¹ מובא: "אמר רב הונא גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד"². בהגדרת "גר קטן" הטעון דעת ב"ד מצינו כמה דעות בראשונים.

א. פשטות לשון רש"י היא שאב המביא את בנו להתגייר אינו טעון דעת ב"ד אבל אם המביאה את בנה להתגייר – צריך דעת ב"ד. וז"ל רש"י³ – "אם אין לו אב, ואמו הביאתו להתגייר". וכן משמע מלשון רש"י, בהמשך⁴, שב"ד שמטבילין גר קטן "נעשין לו אב", משמע שאב אינו צריך דעת ב"ד. וכן פשטות לשון רש"י מורה, שהאב המביא את בנו אינו צריך דעת ב"ד. אע"פ שהאבא בעצמו אינו מתגייר. (וצ"ע מהו מקור הכח שהקנתה התורה לאב שיכול לגייר את בנו על דעתו).

ב. ב"שיטה מקובצת"⁵ מקשה על שיטת רש"י זו, דממה נפשך, למה לחלק בין האב והאם, דאדרבא, נראה, שהבנים קשורים לאמם, יותר מאשר לאביהם. ואם הגמ' אומרת לקמן: "דניחא להו במאי דעביד אבוהון", לגבי האב, אפשר לומר אותה סברה לגבי האם: לכן, מדוע רש"י צריך להסביר שאין לו אב, אפילו יש לו אב כיון דאינו מתגייר עמו, למה לא יצטרך דעת ב"ד? (רואים, א"כ, שלפי ה"שיטה מקובצת", אין כח מיוחד לאב לגייר את בנו, וכל הדין שהורה מגייר את בנו נובע מזה ש"ניחא ליה לבן במאי דעביד אבוהון"). ומסביר השטמ"ק "ואפשר דכל שיש לו אב ואם, ומביאין אותו להתגייר, אף על גב דאינם מתגיירים עמו, ניחא ליה במאי דעביד ליה אביו ואמו, ואינו צריך דעת ב"ד".

"ויש לדייק במה שכתב השטמ"ק אב ואם (דוקא שניהם), וכן "במאי דעביד ליה" (בלשון רבים). נראה, מדברי השטמ"ק, שיש הבדל אם שני ההורים מביאים אותו

1. כתובות דף י"א, ע"א.

2. וכן נפסק ברמב"ם הלכות אסורי ביאה פרק י"ג הלכה ז'. ובשו"ע יו"ד סי' רס"ח סעיף ז'.

3. כתובות שם, ד"ה "גר קטן".

4. שם, ד"ה "על דעת ב"ד".

5. ד"ה "גר קטן".

להתגייר או אם רק אחד מההורים מביא אותו להתגייר, שאז לא אומרים "ניחא ליה"⁶. מ"מ עיקר החידוש של השטמ"ק הוא שלא רק ניחא ליה לעשות כמו שההורים עושים, ולהתגייר כמותם, אלא, גם ניחא ליה במה שעושים לו הוריו, ומגיירים אותו, אע"פ שהם לא מתגיירים אותו, ולא דוקא האב אלא אפילו האם.
 ג. שיטת הרשב"א: אין חילוק בין אב לאם, ואם מתגיירים עמו (אפילו אחד מההורים) אינו צריך דעת ב"ד, ואם אינם מתגיירים עמו, צריך דעת ב"ד.
 ד. לפי המאירי משמע: דוקא אם נתגייר עמו אביו אין צריך דעת ב"ד, אבל אם נתגייר עם אמו, בכ"ז צריך דעת ב"ד, וכן אם לא נתגיירו שניהם, צריך דעת ב"ד בכל מקרה.
 ה. הטור⁷ מביא את דעת הבה"ג שא"א להטביל קטן על דעת ב"ד בכל מקרה, ומ"מ אפשר להטביל אותו על דעת אבותיו. ונפק"מ אם רוצים לגייר קטן בלא דעת האב. והטור שאל על הבה"ג למה פסק שלא כרב הונא, ועיין ב"י וב"ח שם שתירצו שאלה זו.

ב.

לפי כל השיטות שראינו שמתירים להטביל גר קטן על דעת ב"ד, וכ"ש על דעת אבותיו משותפת דעת ההורים לגיור ע"י כך שהם הם מתגיירים, או שהם מביאים את הקטן להתגייר. הבעיה בנידון דידן היא, שברובם הגדול של מקרי אימוץ ילדי גויים, ההורים האמתיים לא מכירים את המשפחה המאמצת, ולא ידוע להורים האמתיים שהמאמצים – יהודים, ושכונתם לגייר את הילד. לכן, השאלה היא, האם במקרה של אי ידיעת והסכמת ההורים של הילד אפשר לגייר על דעת ב"ד?

מדברי הר"ן בסוגיין בהגדרת גר קטן נראה שאפשר. וז"ל: "שאם בא התינוק מעצמו או שהביאתו אמו או שעשו כן ב"ד מעצמן מהני". וכן הוא בתוספות ר"ד: "פ"י אע"פ שאין לו אב ואם, כגון תינוק שנמצא מושלך או ששבו ישראל קטני פלשתים, ב"ד מלין אותם, והם כישראל לכל דבר". רואים מפורש מדברי ראשונים אלו, שאפשר לגייר את הקטן, אפילו בלי הסכמת ההורים.

אולם ה"דרכי משה"⁸ מביא את דעת ה"מרדכי", ורוצה לומר שהוא חולק על דעת הר"ן. וז"ל: "ובמרדכי סוף פרק קמא דכתובות⁹, דאם גיירו הב"ד מעצמן לא הוי גר, ובר"ן פ"ק דכתובות (דף תע"ג ע"ב) כתב דאין חילוק בין בא להתגייר ובין שהב"ד גיירו מעצמן". וכן הביא הב"ח שיטת המדרכי דאם גיירו הב"ד מעצמן אינו גר. והוסיף הב"ח שנראה שכן דעת הטור. "ותימא על מ"ש הר"ן... דמנ"ל הא, וצ"ע". בעקבות הב"ח פסק הש"ך¹⁰ שאם גיירו הב"ד מעצמן אינו גר.

אולם אחרי העיון ב"מדרכי" ביבמות, אפשר להבין ששיטות הר"ן והמרדכי כלל לא חולקות. המקור של ה"מרדכי" הוא הראב"ה, וז"ל ה"מרדכי" שם: "גרסינן פ"ק דכתובות, גר קטן מטבילין אותו על דעת ב"ד, מצאתי כתוב בשם רבי אב"ה דאיירי כגון שאמר גיירוני, וקמ"ל אע"ג דאין לו דעת שומעין לו, דזכות הוא לו, אבל אם אין רוצה אינו גר". ויש לדייק במה שכתב ה"מרדכי" בסוף דבריו "אם אין רוצה אינו גר". הב"ח הבין שאם אינו מביע רצון להתגייר, ומגיירים אותו בלי דעתו אינו גר, אולם אפשר להסביר "אינו רוצה", שמתנגד, ואז הכוונה, כשמגיירים אותו בע"כ, נגד רצונו, אינו גר. יוצא לפי זה, שיש שלש אפשרויות: א. רוצה להתגייר – הוי גר. ב. אינו מביע דעה, ואז

6. למרות שניתן להתוכח על חילוק זה.

7. יו"ד סימן רס"ח.

8. סימן רס"ח, סעיף קטן ד'.

9. צ"ל ביבמות.

10. יו"ד סימן רס"ח, סעיף קטן ט"ז.

זכין לו, וזה המקרה שאליו התיחס הר"ן, שעשו כן ב"ד מעצמן – והוי גר לכו"ע, ג. אינו רוצה – מתנגד – ואז אינו גר אפילו להר"ן. ולפי זה יהיה מותר לכו"ע לגייר ילד מאומץ.

היחיד בין הראשונים שמצאתי שכתב במפורש נגד הסבר זה הוא הריטב"א, שהסביר את זה שמטבילין גר קטן על דעת ב"ד כשמביאו אביו ואמו לב"ד או בגר קטן הבא מעצמו להתגייר. ודוקא אם יש לו דעת, אבל אם אין בו דעת, ואין אביו ואמו מביאין אותו לב"ד, אין מטבילין אותו.

אמנם, בירושלמי, משמע במפורש כמו הר"ן. וז"ל הגמ"י¹¹: "מצא תינוק מושלך, הטבילו לשום עבד הרי הוא כעבד, לשום בן חורין את מוהלו לשום בן חורין"¹². הרי רואים שאפשר למול תינוק מושלך לשם בן חורין שלא מדעתו.

מכל מקום, נראה מלשון השו"ע שלא פסק כר"ן. הר"ן כאמור, הזכיר שלש אפשרויות לגר קטן "שאם בא התינוק מעצמו או שהביאתו אמו או שעשו כן ב"ד מעצמן". לעומת זאת, השו"ע¹³ השמיט את האפשרות השלישית, שעשו כן ב"ד מעצמן. וז"ל השו"ע שם: "עובד כוכבים קטן – אם יש לו אב, יכול לגייר אותו, ואם אין לו אב, ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר, בית דין מגיירין אותו, שזכות הוא לו, וזכין לאדם שלא בפניו". בכ"ז אולי אפשר למצוא צד להיתירא לכו"ע, ולומר שבמקרים של אימוץ המצב שונה, ויש לומר את הסברא שניחא ליה במאי דעבוד אבוהון גם בהורים מאמצים. וצ"ע.

גם בלי לקבל הנחה זו שהנחנו, שאין מחלוקת ראשונים בדבר, אפשר לומר, שכמו שאומרים זכין לאדם שלא בפניו במקרה שאביו או אמו מתגיירים עמו, וזכות הוא לו, דניחא ליה במאי דעביד אבוהון, כמו כן אפשר לומר אותו דבר לגבי ההורים המאמצים, דניחא ליה לילד להיות יהודי, כמו ההורים המאמצים שלו.

וז"ל ה"אגרות משה". אחרי שדן שם בכל הנוהל איך לגייר ילדי גויים¹³: "ואם לעצתי תשמעו אין צריך להכניס זרע נכרים, כי אין בזה שום צורך ותכלית, ורק כשבא גם מעצמו להתגייר לשם שמים צריך לקבלו".

ראוי להעיר כאן הערה חשובה שהובאה באחרונים¹⁴. כל היסוד של גיור קטן על דעת ב"ד הוא, דזכות הוא לו להיות יהודי, וזכין לאדם שלא בפניו. אבל כל זה נכון אם הילד יתחנך כשומר תורה ומצוות, בבית ששומרים תורה ומצוות, ואז אפשר לומר דזכות הוא לו. אבל אם מגיירים תינוק על מנת שיאמצו אותו הורים שאינם שומרים תורה ומצוות, אי"א לומר דזכות הוא לו, אדרבא עול עושים לו. הרי עדיף שישאר גוי וישמור ז' מצות דבני נח, ולא נביאנו לתוך כלל ישראל ולחייב אותו בעונשים חמורים ואזהרות על אי שמירת תורה ומצוות.

ג.

בהמשך הסוגיא¹⁵, מובא דינו של רב יוסף, "הגדילו יכולים למחות". אותו גר קטן שהטבילוהו על דעת ב"ד כשיגדל – יכול למחות על הגיור, ולומר שמה שחשבנו שהגיור זכות בשבילו, אינו זכות אלא חובה, והוי גוי לכל דבר. אולם, מכאן אין להביא ראייה שחייבים להודיעו, ולתת לו את האפשרות למחות, דאולי לא נודיענו, ולא ימחה. ומכיון

11. יבמות פרק ח', הלכה א' דף ל"ו, ע"א.

12. וכן הוא ברמב"ם הלכות עבדים פ"ח הלכה כ'.

12א. יו"ד סימן רס"ח, סעיף ז'.

13. יו"ד חלק א' סוף סימן קס"ב.

14. אג"מ שם, אחיעזר סימן כ"ח.

15. דף י"א, ע"א.

שלא מחה אין לנו שום סיבה לחשוב שההנחה היסודית של ב"ד (שזכות הוא לו) היתה מוטעית. ומכיון שלא מחה יהודי הוא לכל דבר.

אמנם, יש לדון ביסודו של דבר, גיור קטן על דעת ב"ד הוי גיור ללא קבלת עול תורה ומצוות, וכבר פסקו הרבה פוסקים בדורות האחרונים דגיור ללא קבלת עול תורה ומצוות לא הוי גירות. וכן נראה מדברי הרמב"ם¹⁶ הדן בתהליכי הגירות שהם שלשה: מילה, טבילה, וקרבו. וז"ל שם בהלכה א': "בשלשה דברים נכנסו ישראל לברית: במילה וטבילה וקרבו... וכן לדורות כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן. ואם נקבה היא טבילה וקרבו... ובזמן הזה, שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה, וכשיבנה בית המקדש, יביא קרבן". לעני"ד עדיין צ"ע במש"כ שכן מוכח מהרמב"ם שחייבים גם קבלת עול תורה ומצוות. ויתכן לפרש בדעת הרמב"ם שכוונתו, שבד"כ אין הגר מתגייר אלא מתוך רצון לקבל על עצמו עול תורה ומצוות. וכן בדי' שדנים בבקשת גיור – לא ידונו א"כ יראו שרצונו קבלת עול תורה ומצוות. אולם אם התגייר בלא קבלת עול תומ"צ, עדיין יתכן שהגיור חל (ולפחות הוכחה מדברי הרמב"ם אין כאן). לולא דברי הרמב"ם יכולנו לומר שאפשר לגייר קטן אפילו בלי קבלת תורה ומצוות, וכל תהליכי הגירות אמורים רק בדאפשר. וכמו באשה, שאין צורך במילה כחלק מתהליך הגיור, כמו כן, בקטן אין צורך בקבלת מצוות, שאי אפשר, כי אין בו דעת. אולם, נראה מהרמב"ם שקבלת מצוות אינו חלק מתהליך הגיור, אלא, קבלת מצוות הוי עצם הגדרת הגר. תהליכי הגיור הם שלשה ולא יותר. הגדרת הגר היא מה שכתב הרמב"ם "כשירצה העכו"ם להכנס לברית ולהסתופף תחת כנפי השכינה ויקבל עליו עול תורה צריך" וכו'. בלי זה, לא רק שאין גירות שלימה, אלא אין כלל גר.¹⁶ ולכאורה, א"כ, איך אפשר לגייר קטן על דעת ב"ד, לכתחילה?

אולם, יש לחלק בפשטות שגר קטן לא הוי גיור ללא קבלת מצוות (דוגמת גיירני על מנת שלא אתחייב או לא אקיים מצוה או מצוות). אלא אותו קטן אין בו דעת לקבל על עצמו תורה ומצוות, וזה לא נחשב לאי קבלת מצוות. במקרה כזה ב"ד מקבלין עבורו עול מצוות, בזה שהם מניחין הנחה יסודית שזכות היא לו. ואולי בדרך זו אפשר להסביר את דבריו הסתומין של רש"י ("ד"ה על דעת ב"ד") "והן נעשין לו אב, והרי הוא גר על ידיהן". שכוונתו שהאב מחוייב בגידולו הרוחני וחינוכו של בנו. האב יכול לקבל עול מצוות עבור בנו, ולכן הוא יכול לגייר את בנו על סמך שיהיה קיום מצוות. כמו כן, ב"ד אביהם של יתומים והם אחראים לחינוכו של כל הציבור, ובמיוחד אלו שאין להם אב, ולכן הם יכולים לגייר קטנים על סמך זה שיהיה קיום מצוות בעתיד. וזו הוי קבלת המצוות של הגיור. (וזה מחזק את האזהרה שכתבנו לעיל על גיור ילד שיאומץ על ידי הורים שלא שומרים תורה ומצוות, כי בלי הנחה זו אין לב"ד כח לגייר כלל).

ובזה שלפי הרמב"ם קבלת מצוות לא הוי חלק מתהליך הגיור, אלא עצם הגדרת הגר, נראה שהקל עלינו בזה. כיוון שכל תהליכי הגירות צריכים להיעשות בגופו של הגר, ועל ידו. ואם קבלת מצוות היתה חלק מתהליכי הגירות, לא היה אפשר שב"ד יניח הנחה שזכות היא לו, ויגיירו על סמך זה, דהרי המתגייר צריך לעשות את כל הגירות בעצמו. ולא נכון לומר שקבלת מצוות של הקטן הוי תהליך שאי אפשר לקיים, בדומה למילה באשה. דאין הנידון דומה לראיה, דבאשה לא יהיה אפשר לקיים מילה עולמית, משא"כ בקטן אפשר להשוות את גיורו, ולקיימו רק כשיהיה גדול, ויוכל לקבל עליו תורה ומצוות. אבל מכיון שקבלת מצוות הוי הגדרת הגר, הרי הב"ד יכולים לקבל מצוות עבורו, על ידי

16. הלכות איסורי ביאה פרק י"ג.

16א. ועיי' "חמדת שלמה", יו"ד, סימן כ"ט. ו"בית יצחק", יו"ד סימן ק'. ו"שוב טעם ודעת" תליתאה, ח"ב סימן קי"א שדנו בשאלה אם גיור בלא קבלת מצוות מהני או לא.

זה שזכין לאדם שלא בפניו. ולפי זה ל"ק קושיתו היכן קבלת עול תומ"צ בקטן.
לפי זה, אפשר לומר כמו שכתבנו לעיל, שלמרות שהגדילו – יכולים למחות, אין חוב
להודיעו – לא נודיענו, ולא ימחה, וקבלת מצוות נעשתה ע"י בית דין.
אולם מתוספות בסנהדרין¹⁷ נראה, שקבלת מצוות על ידי הקטן כשיגדל היא חיונית
להשלמת הגירות. וז"ל שם: "ואע"ג דאמרינן בכתובות הגדילו יכולים למחות, הא
אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולים למחות, דמועיל להו מילה וטבילה
של קטנות שהיתה בגופם, ואין חסרים אלא קבלת מצוות, ומתוך שגדלו ולא מיחו, היינו
קבלה". ומזה שכתבו התוספות "ואין חסרים אלא קבלת מצוות", רואים שלפי
התוספות קבלת מצוות צריכה להיעשות כשיגדל, ובלי זה הגירות לא מושלמת. ולפי זה
נצטרך להודיע לגר כשיגדל כדי שיוכל לקבל על עצמו תורה ומצוות, ולהשלים את תהליך
הגיר.

ואולי אפשר להסביר את דברי התוספות בסנהדרין בדרך אחרת ולדחות ראייה זו.
התוספות בסוף דבריהם אחרי שקבע שחסרה קבלת מצוות הוסיף: "ומתוך שגדלו ולא
מיחו היינו קבלה". תוספות רוצים לקבוע איך מבצעים את קבלת המצוות לגר הזה. לא
צריכים קבלת מצוות פורמלית, שהגר יקום ויאמר: "הרי אני מקבל על עצמי עול תורה
ומצוות". אין צורך אלא בזה שהגר לא מוחה כשיגדל, היינו קבלה. ואולי אפשר לומר
שלקבלה כזו אין צורך להודיעו שהוא יהודי, אם הוא לא מוחה הרי קיבל על עצמו תורה
ומצוות. ועדיין צ"ע.

הר"מ פיינשטיין שליט"א, ב"אגרות משה"¹⁸ פוסק בפשטות שחייבים ההורים
המאמצים להודיעו קודם י"ג שנה ולתת לו את האפשרות למחות. אבל נראה מדבריו
שהוא מטעם עצה טובה להודיעו בגיל צעיר (קצת קודם י"ג שנה) כי אז אין לו תאוות
חזקות, ויש להניח שיבחר בדרך התורה, ולא ירצה לחזור לגיותו. אבל אם יחכו עד גיל
יותר מבוגר, בזמן שתאוותיו מתחזקות יש סבירות גבוהה שירצה למחות. ואין עצה לא
להודיעו כלל "ולומר שנסמוך שלא יתודע לעולם, (דזה) לא מסתבר כלל, דהרבה אופנים
מזדמן שמתודעים". נראה מדבריו, שלמרות שאין מניעה הלכתית לא להודיע לו, הדבר
לא כדאי, מטעם עצה טובה.

בדרך אגב, יש להוסיף שהאג"מ כתב עצה מעניינת כדי שלא יוכל הילד למחות, אפילו אם
ירצה, ממילא לא יהיה צורך להודיעו. והיא: שהישראל יקנה את הילד לשם עבד, ויחשוב
בלבו שעיקר כוונתו הוא על מנת לשחררו, ובלא זה לא היה קונהו, ואז לא יהיה עובר על
הלאו ד"לעולם בהם תעבדו". ואז, אחרי השחרור, יהיה כמו גר, ויהיה לו דין ישראל
גמור. וכיון שלעבד אין אפשרות מחאה, ממילא, לא יהיה צורך להודיעו.

אולם, למעשה, נראה שיש כמה בעיות בעצה זו, ולכן האג"מ לא מציע אותה הלכה
למעשה. א. הרי האב והאם מוסרים את בנם לאימוץ למשפחה, ולא היתה כוונתם
למוכרו בתורת עבד, ואולי היו מסרבים, אם היו יודעים שזו כוונת הקונה. ב. הרי קניית
עבדים אסורה מטעם דינא דמלכותא דינה. ובכ"ז, אולי בקניית עבדים כזו, שהכוונה
היא לשחררו מיד, ולא יהיה ניכר בו עניני עבדות בכלל, אולי בזה אין קפידא לא מצד
ההורים ולא מצד המדינה. וסיים: "וצ"ע לדינא, לכן אין לעשות זה, אא"כ ידברו עם
האב או עם האם שמתרצין למכרו לעבדות".

ד.

לסיכום, נראה שהורים המאמצים ילדי גוים ומגיירים אותם על דעת בית דין יש להם
על מה שיסמוכו, ובכ"ז צריכים להודיעם שהם גרים ויכולים למחות, לפחות מטעם עצה
טובה.

17. דף ס"ח, ע"ב ד"ה "קטן".

18. יו"ד ח"א סימן קס"ב.